

El sindicalisme agrícola catòlic de Lleida (1918-1936)

Jaume Barrull Pelegrí

Universitat de Lleida

La creació del Sindicat Agrícola Catòlic de Lleida, molt probablement a les darreries de 1918, s'ha de situar en una doble perspectiva de caràcter general.

D'una banda, era un moment de forta expansió del sindicalisme de caràcter cooperativista i interclassista. En part com una resposta al doble conflicte entre bladers i industrials i bladers i govern; conflicte que arrancava de la crisi que va seguir a la Primera Guerra Mundial. A les comarques del Ponent català aquesta expansió va tenir la seva millor realització en els sindicats de Guissona (1906) i Cervera (1918), a la Segarra, una comarca aleshores eminentment cerealista. I en part, també, a l'impuls que des de la Mancomunitat de Catalunya es va donar a aquest tipus de sindicalisme, des d'una doble voluntat: modernitzar l'agricultura catalana i articular i pacificar la societat rural fent possible la continuïtat de les explotacions familiars sense posar en discussió l'estructura de la propietat.

De l'altra, en aquella expansió va jugar un paper important, i en algunes zones decisiu, el sindicalisme agrari catòlic. L'ideari catòlic, fortament conservador, reforçava i donava coherència als objectius principals del sindicalisme cooperativista en la línia que he assenyalat per a la Mancomunitat, però que, naturalment no era un patrimoni exclusiu de la institució catalana.

A nivell local, l'aparició del Sindicat Agrícola Catòlic s'ha de situar dins l'esforç que un sector del catolicisme lleidatà estava fent en el camp social. Paradoxalment, aquest esforç era estimulat pel sector més conservador del catolicisme que s'articulava al voltant d'*El Diario de Lérida* i de les tesis del Partit Integrista, cosa que acabaria per limitar el seu abast i la seva capacitat d'incidència (BARRULL, 2004).

La fundació del Sindicat

La primera notícia que tenim del Sindicat Agrícola Catòlic de Lleida és de la Junta General que va fer “la naciente sociedad” el diumenge 12 de gener de 1919¹. L'acte va ser presidit per Mariano de Gomar² i van intervenir-hi Modest Reñe, diputat provincial, Francesc Xam-mar, advocat i propietari i Ramon Saura, “propietario-agricultor”. Una presidència que s'adequava al paràmetres més tradicionals i freqüents de l'anomenat “catolicisme social”: propietaris i polítics conservadors.

D'altra banda, cal també assenyalar per no caure en fàcils simplificacions que les llistes de les diferents Juntes Directives que coneixem estan formades, en allò que podem saber, per pagesos treballadors de la terra, vinculats, això si, al catolicisme conservador i, almenys alguns, a l'integrisme³.

Si aquella era la primera Junta General del sindicat, la fundació d'aquest s'ha de situar uns mesos més d'hora molt probablement al novembre de 1918, tot i que en aquell moment aquesta posada en marxa no va tenir cap ressò a la premsa local⁴, cosa que ha conduït a alguna confusió sobre la data de la seva constitució.

A partir del 15 d'agost de 1920 i fins a la Guerra Civil, el sindicat va publicar *Lo Rampill*. Es tractava d'un full de divulgació d'informacions del sindicat (“Advertències i esbroncs”), d'idees, principalment de caràcter moral i religiós (una de les seccions fixtes era “L'Evangeli de cada diumenge”) i de divulgació dels problemes de la pagesia i de l'agricultura, algunes vegades reproduïx articles publicats en altres revistes principalment d'agricultura. Aquests textos només ocasionalment ocupaven les dues cares del full, normalment, la segona cara contenia anuncis diversos, si bé mai no es va arribar a omplir, la qual cosa pot ser un símptoma de limitada difusió que tenia el portaveu del sindicat. Cap article

1. “Sindicato Agrícola-Católico de Lérida”. *El Diario de Lérida*, núm. 11348, 14 gener 1919, p. 2. *El Diario* acabava la seva crònica amb una referència a Antonio Monedero apòstol del sindicalisme agrari catòlic.

2. Mariano de Gomar i de la Infantas, president del sindicat fins la seva mort el 1923, era el dirigent més destacat del Partit Integrista, aristòcrata i gran propietari agrícola i un dels homes més influents del catolicisme lleidatà de l'època. La seva presència al capdavant del sindicat ens fa pensar amb les vinculacions del Sindicat Agrari amb l'integrisme catòlic.

3. *Lo Rampill*, núm. 12, 13 febrer 1921, assegurava que tots els membres de la Junta “són pagesos ben coneguts, molts bons cristianns i per lo tant, formals, honrats i treballadors”.

4. Tot i que les informacions oficials no sempre estan ben documentades val assenyalar que tant la *Memoria estadística de las entidades agrícolas y pecuarias en 1º de abril de 1923*, editat pel Ministerio de Fomento (Madrid, 1923), com el Cens d'Entitats elaborat per la Comissió Organitzadora de la Cambra Oficial Agrícola de Lleida i publicat al *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 198, 17 juliol 1934, assenyalen com a data fundacional del indicat lleidatà el novembre de 1918. També, *Lo Rampill*, núm. 131, 11 novembre 1928, on s'explica que es va celebrar el desè aniversari del sindicat el 4 de novembre, amb el rès del sant rosari per les ànimes dels difunts i una castanyada; tots dos actes es van fer al cafè del mateix sindicat.

del periòdic estava signat, encara que sembla que el seu director i probablement principal redactor era mossèn Ramon Llavanes Borràs, consiliari del sindicat. Tot i la seva modèstia *Lo Rampill* és el millor instrument per conèixer què va ser el Sindicat Agrícola-Catòlic de Lleida.

A diferència d'altres iniciatives del catolicisme social el sindicat va tenir una vida força estable i una presència continuada. Ara bé, van ser sempre molt cauts a l'hora de facilitar el nombre de socis i és fa difícil, també, seguir la seva vida real, principalment aquella que es mesura pel seu estat de comptes, un element substancial en el model de sindicat que es vol implantar.

El nombre de socis que tenia el sindicat no és fàcil d'esbrinar. Així, mentre *Lo Rampill* del 23 de gener de 1921 parla de 900 socis, el del 14 de desembre 1924, diu que són 600; tanmateix les estadístiques oficials citades anteriorment donen unes xifres molt més modestes: 40 socis la relació ministerial de 1923 i 278 la de 1934, xifra que coincideix amb les facilitades per la mateixa Federació Catòlica Agrària de Lleida per a 1933, i molt probablement més ajustades a la realitat, ja que durant el període republicà el Sindicat Agrícola Catòlic sense tenir un gran potencial no era, tampoc, un grupet.

Més enllà del nombre de socis es pot introduir, encara, una nova valoració. De la lectura de *Lo Rampill*, però també a partir de l'anàlisi d'altres experiències dutes a terme pel catolicisme social, hom pot pensar que el Sindicat Agrícola va nàixer més de la iniciativa del grup dirigent, omnipresent en totes aquelles experiències, que no pas d'una demanda pagesa. Així es pot deduir de les protestes que per la poca participació dels socis o per l'escàs ús que fan dels serveis que ofereix el sindicat, es multipliquen a les pàgines del periòdic.

Per què serveix el sindicat?

El projecte del Sindicat Agrícola Catòlic de Lleida s'adreçava, principalment als pagesos de l'horta, petits propietaris o arrendataris, explotacions familiars més aviat petites, rendibles, val a dir que en un context quotidià de pobresa, perquè era una agricultura intensiva, d'una productivitat relativament alta, dirigida en gran part al mateix mercat lleidatà. L'objectiu del projecte, doncs, era fer viable el model, afavorint els esforços individuals a través dels serveis que ofería el sindicat.

La base del programa sindical, es deia el 1924, era que "per a moltes coses de la vida l'home necessita l'ajuda dels altres homes". "Molts pagesos desunits -s'afirmava- no es podran defensar de les maniobres dels capitalistes poderosos que agabellen el comerç; ni podran adquirir l'instrucció necessària per a practicar amb fruït el seu art; es trobaran desarmats, per a lluitar contra les malalties, l'invalidesa i sense apoyament els anys tristos de vell; trucaren debades a totes les portes quan una pedregada els destruirà les collites o quan una plaga els matarà els

animals. No podran fer-se escoltar de governs i autoritats ni no cal allargar més tots els inconvenients de l'isolament"⁵.

Lo Rampill insistia, una i altra vegada, tant en els avantatges que facilitava el sindicat, com en la deslleialtat i curtesa de mires d'aquells socis que només utilitzen els seus serveis quan li són favorables o que es presten a que aquells pagesos que no volen pagar la quota de socis puguin obtenir algun benefici, amb perjudici, en un i altre cas, del sindicat.

Mai no es posava en dubte el model: ni la legitimitat de la propietat ni de la seva estructura, ni la legitimitat i la justícia del sistema d'arrendament i de les seves condicions. Algunes vegades *Lo Rampill* advertia que alguns propietaris no tenien més preocupació que cobrar l'arrendament, sense voler saber res de les dificultats del pagès o de les millores que la finca necessitava, o que alguns comerciants escanyaven al pagès, però sempre s'acabava assegurant que aquests eren la minoria, no la norma.

Només durant els anys de la República el tema de la propietat i la seva estructura va passar a ser unes de les preocupacions principals del periòdic del sindicat. La defensa estricta de la propietat, val a dir. "Si en virtut d'unes lleis aprovades per una majoria de lladres -s'afirmava el 1933- roben la terra a l'amo per donar-me-la a mí, jo que per damunt de tot vull ser un bon pagès, no la voldré. Aquella terra en pessaria tota la vida i em donaria mala mort"⁶.

Unes lleis, s'afirmava, que a fi de comptes, a qui perjudiquen més és al pobre pagès que després d'una vida de treball ha aconseguit comprar un tros de terra amb els seus estalvis, però quan serà vell i no podrà treballar de res li ha de servir tanta prudència "ja que la terra és del que la treballa, o que no té amo". "Creu-me *Nasdor*, si la terra és del amo, tots anirem bé, com fins ara hem anat, però si diem que és del que la treballa, no més hi guanyaran els *dropos*"⁷.

D'altra banda, els projectes de reforma agrària no han fet sinó introduir una gran inseguretats jurídica, contrària als interessos de la propietat, però, també, de l'agricultura. "No hi haurà ningú que es gastí un cèntim en la compra o millora de terres, si tém que el poden obligar a vendre. Det fet observém que entre nosaltres, hi ha més terra per vendre que compradors". Es dubtava que cap dels projectes de reforma acabessin convertint "en propietari ni un sol pagès, ni que fassi augmentar en un cèntim el valor de la propietat". S'afirma que si les facilitats que es als arrendataris per accedir a la propietat no van acompanyades de "dinners barats i a llarc plaç" no serviran per a res"⁸.

5. *Lo Rampill*, núm. 79, 14 novembre 1924.

6. *Lo Rampill*, núm. 186, 13 agost 1933.

7. "Ens enganyen". *Lo Rampill*, núm. 186, 13 agost 1933; es tracta d'un diàleg, entre "Rampill" i *Nasdor*, un pagès treballador i una fida infeliç; un recurs bastant habitual i utilitzat tant per transmetre un missatge ideològic com per instruir sobre qüestions tècniques.

8. *Lo Rampill*, núm. 205, 10 maç 1935.

Tanmateix, malgrat aquesta defensa estricta de la propietat i de les formes d'arrendament, el desembre de 1931, pocs mesos, per tant, des del canvi de règim, s'admetia que algunes situacions s'havien de revisar, si no es volia engreixar el comunisme. "Alguns abusos en qüestions d'arrendament i ventes de terres, fan que sigui urgent l'estudi d'aquestes qüestions aplicades a l'horta de Lleida, per tal d'evitar que intervinguin els vividors del comunisme i sembrin açi els mals vents que han sembrat en altres indrets de la nostra terra". Que hom sàpiga aquests bons propòsits no van fructificar i quan anys més tard, el 1933, *Nasdor* es queixava dels mals amos que explotaven als arrendataris, *Rampill* li replicava que justament els mals amos són els que continuaven cobrant l'arrendament, mentre els bons ja feia temps que ho havien deixat de fer: "Mira, *Nasdor*, i no ho diguis a ningú; els mitjers de Montagut, com que es tracta de capellans, [els canonges de la catedral], molts no han pagat; però els mitjers de Vallmanya com que es tracta d'en Macià, ¿ves si no han pagat?"⁹.

Les seccions del sindicat

D'acord amb la seva finalitat el Sindicat Catòlic era, en una part molt substancial, un sindicat de serveis, de manera que aquests vertebraven la seva organització i la seva activitat. El sindicat va posar en marxa, un seguit de seccions: una caixa d'estalvis; una assegurança per al bestiar; un socors mutu; un molí de farina i un altre d'oli; un servei de venda d'adobs i de llavors així com d'altres productes d'alimentació, calçat o estris de pagès; d'altra banda, el sindicat posava a disposició dels socis una màquines de podar i un altra per porgar el cereal per a llavor¹⁰, així com un hort experimental on el pagès podia aprendre l'eficàcia de noves tècniques i productes. Al local, hi havia un cafè on anar a passar l'estona. *Lo Rampill*, tenia una secció fixa ("Secció comercial") en la qual els socis oferien diferents productes a la venda o demanaven per a comprar-los. Finalment, el 1935, es va crear un a secció anomenada Joventut Agrícola, que probablement va dur una vida més aviat ensopida.

El juliol de 1920, s'anunciava la creació per part del sindicat d'una caixa rural de crèdit. Mesos més tard s'insistia sobre aquesta iniciativa i es deia que anava dirigida, principalment, a aquells que guarden els diners a casa, tot i el risc que això suposa. Cal pensar, tanmateix, que la idea d'una caixa d'estalvis no va pas-

9. *Lo Rampill*, núm. 166, 13 desembre 1931 i "Pobres i rics", núm. 188, 8 octubre 1933.

10. En aquest sentit, *Lo Rampill*, advertia que els alts jornals que cobraven els segadors obligaria a plan-tejar, de nou, el tema de les màquines; a l'horta de Lleida, raonava, les explotacions són molt petites i el pagès no podrà pagar-les, però tard o d'hora ho hauran d'intentar les entitats pageses; íbid., núm. 124, 12 febrer 1928.

sar d'aquest estadi, i que ni tan sols va figurar entre els projectes prioritaris tot i que mai es va abandonar del tot.

Així, quan el 1925 el govern de la Dictadura va anunciar la creació d'un crèdit agrari destinat al conreu de la terra o indústries agrícoles, *Lo Rampill*, dóna suport a aquesta iniciativa i fins i tot fa una crida als propietaris per tal que garanteixin el deute ja "que si fins ara sols coneixen la terra per cobrar-ne els arrendaments, cal que es posin a tó amb els temps que corren, que de cada dia són més dificultosos i revolts". No es troba cap altra referència a aquesta iniciativa fins tres anys més tard quan s'anuncia "que el primer any de funcionament de la secció de crèdit ha estat un èxit doncs al temps ha complert tothom"¹¹.

L'assegurança del bestiar i els socors mutus van ser, tot i les naturals diferències que hi ha entre una i altra cosa, eren les dues seccions en les que més s'insistia, molt singularment pel consiliari. En definitiva, el seu èxit o fracàs depenia directament de la confiança que els socis dipositessin en el sindicat i en els mecanismes de solidaritat que el sindicat fos capaç de generar. Al pagès de l'horta de Lleida el tema de les assegurances li venia de nou i, encara més, pel fet que les seves economies sempre havien estat molt justes, de manera que la previsió difícilment formava part de la realitat més immediata. "Assegurar - raonava *Nasdor*- és sempre una perdua" ja que "has de pagar les desgracies dels demés"¹².

L'assegurança per la mort del bestiar es va crear el juliol de 1920, però com ja s'ha assenyalat, la resposta dels socis va ser molt limitada o, així es desprèn de les moltes crides que es fan i del molt espai que dedica el periòdic a explicar els avantatges que tenia pel pagès.

Per la seva banda, el projecte de "Reglament per a socorre als socis invalidats i vells" es va publicar el gener de 1921. D'acord amb aquest projecte podrien cobrar per invalidesa els socis propietaris amb més de 5 anys d'antiguitat i per vellesa els de més de 70 anys i 15 d'antiguitat. El poc interès dels socis el va posar de relleu el consiliari quan, a la Junta General de desembre de 1924, va afirmar que dels 600 socis al corrent de pagament, només 91 havien passat a registrar l'edat, pas ineludible per fer funcionar la secció.

La creació dels molins d'oli i de farina, es va convertir en un dels principals instruments del projecte cooperativista. Tradicionalment el pagès estava en mans dels fabricants o dels grans propietaris amos dels molins. Moldre al molí significava obtenir un producte "de primera qualitat, pes legal i al preu més just en relació amb lo del blat". Malgrat aquests avantatges tant evidents, el molí de farina no va aconseguir afiançar-se i el 1924 havia de plegar. El molí, s'explicava, va ser arrendat després d'escoltar les queixes dels pagesos contra els tractes que rebien fins aleshores, però una vegada es va posar en marxa el del sindicat ningú no va

11. *Lo Rampill*, núm. 88, 12 abril 1925; núm. 129, 12 agost 1928.

12. *Lo Rampill*, núm. 71, 9 maç 1924.

voler sacrificar un cèntim i aquest va començar a veure “com amb molta feina s’hi perdia i amb poca feina, encara més”. “Si dels Sindicats se’n vol treure profit que se’n pot traure -es concloïa- és precis que els qui el componen se fassen ben bé càrrec que pel sol fet, d’inscriures, es converteixen en comerciants dels seus productes que compren i de les empreses que emprenen, i que al igual que els comerciants i els empresaris han d’estar a les dures i a les madures”¹³.

El molí d’oli va tenir més seguida, cosa que ens indica una tenaç supervivència dels conreus tradicionals (VICEDO, 1997: 42-43). La idea s’havia posat en marxa a principis de 1921, però no va entrar en funcionament fins al mes de novembre; va ser, com a mínim als seus inicis, una iniciativa d’uns quants socis, ja que el sindicat no tenia en aquell moment capacitat per a fer-ho. Tres anys més tard, el 1924, s’informava que el molí no donava l’abast, malgrat que treballava dos torns¹⁴.

El magatzem de vendes era, sense cap mena de dubte, la principal i més segura activitat del sindicat¹⁵, tot i les reiterades queixes dels socis que només compraven allí quan els preus eren més barats, i posant, d’aquesta manera, l’economia del sindicat en una situació delicada. De tota la secció el producte estrella eren els adobs. La seva comercialització per part del sindicat exemplaritzava força bé una de les funcions del sindicalisme cooperativista: protegir al pagès del grans comerciants, que eren els que imposaven la seva llei al mercat. D’altra banda, la seva venda era, com ja s’ha assenyalat, un dels principals elements de financiació que tenien els sindicats agraris. Tota aquesta argumentació es va posar damunt de la taula quan al 1930 els fabricants de superfosfats van arribar a un acord. “La conxorxa dels fabricants -titulava *Lo Rampill*-contra els Sindicats i pagesos”. Segons el mateix periòdic el problema va forçar la constitució de la Unió de Sindicats i Pagesos de Catalunya¹⁶.

El tema va tenir tant ressò i va alçar tanta oposició que el 4 de maig al local de la Lliga Catòlica de Lleida es van reunir els representants de 37 sindicats de les comarques lleidatanes i 8 més van enviar la seva adhesió. Els sindicats reunits pensaven que la constitució de la central de vendes per part dels fabricants de superfosfats representava un atac frontal als sindicats ja que el previsible augment de preus deixaria aquests sense marge i els ofegaria econòmicament, mentre els fabricants treballaven amb un ampli marge de protecció ja que no hi havia competència estrangera. Entre els acords de l’assemblea, es va decidir constituir

13. “Les històries de sempre”. *Lo Rampill*, núm. 69, 10 febrer 1924.

14. “Lo moli d’oli”. *Lo Rampill*, núm. 11, 23 gener 1921. D’acord amb els comptes presentats a la junta general de desembre de 1922, els ingressos del molí d’oli representaven el 3,13 per 100 del volum de vendes.

15. D’acord amb els comptes de l’any 1922 el volum de vendes ascendia a 143.550, 00 pessetes, mentre l’any 1924, el volum de compres era d’un valor de 129.915,11 pessetes i el de vendes de 130.865,40.

16. *Lo Rampill*, núm. 151, 29 juny 1930; la constitució de la Unió en un full que acompanya el periòdic d’aquelles dates.

un comitè de representants comarcals “que en nom de tots faci els treballs de menar la lluita a bon terme”¹⁷.

L'educació del pagès era una de les preocupacions principals del sindicat i del seu periòdic. L'ofici de pagès era cada cop més complicat i les velles pràctiques malgrat que acumulessin “l'experiència de molts cents anys” no eren suficients¹⁸.

D'acord amb això, el periòdic del sindicat, dedicava molts espais a instruir els lectors sobre els tipus d'adobs, els seus avantatges i la manera com hanvien d'ésser utilitzats, sobre l'interès de la fructicultura i les oportunitats que aquest conreu estava començant oferint a l'horta de Lleida o sobre la importància de la maquinària o la regeneració de les oliveres després de les gelades.

La preocupació del sindicat en aquest camp transcendia l'àmbit estrictament de l'ofici i així oferia, durant l'hivern, classes nocturnes pels socis i els seus fills. Aquesta “escola de nit” anava dirigida, principalment a aquells que no sabien ni llegir ni escriure ni eren capaços de fer amb agilitat “les quatre regles”.

La defensa de la producció

Que el sindicat no poses en discussió, tal i com ja assenyalava més amunt, el model d'explotació agrària, no significa que no prenguéssim una posició decidida a l'hora de defensar els interessos de la producció, que eren, val a dir, tant els de la propietat com els dels arrendataris. Dos problemes, principalment, van centrar l'atenció del sindicat: la comercialització de la remolatxa sucrera i el comerç del blat. La responsabilitat d'aquestes qüestions, com la dels adobs, requeia sobre persones allunyades de la quotidianitat, per tant, argumentar contra els seus responsables, persones o institucions, no posaven en dubte les estructures que legitimaven el dia a dia.

La instal·lació a les primeries del segle XX d'una fàbrica de sucre a Menàrguens va introduir el conreu de la remolatxa. Les condicions del seu conreu estaven fixades per la Societat General Sucreira que arrendava les terres als pagesos per fer-hi remolatxa. D'aquesta manera la Societat Sucreira decidia la producció i marcava els preus.

La Societat Sucreira, afirmava *Lo Rampill* fent-se ressò de les gestions de moltes federacions catòliques agràries d'Espanya, compra la remolatxa barata i ven el sucre i la polpa a bon preu, compra els adobs en grans quantitats i barats i els “ven a fiar a més preu que el mercat i amb la garantia de la cullita”. La Societat, deia el periòdic, fa el mateix que tothom: negoci; “lo mal és que aquestes societats tan fortes no tenen contra i fan la llei al seu gust i mida”¹⁹.

17. “En defensa del sindicats”. *Lo Rampill*, núm. 149, 11 maig 1930.

18. *Lo Rampill*, al costat dels consells innovadors s'explica la importància de la lluna en aquest afer; també, núm. 107, 8 agost 1926.

19. *Lo Rampill*, núm. 89, 26 abril 1925.

En altres ocasions, el periòdic del sindicat catòlic denunciava el maltracte que la Sucreta donava als pagesos, que quan arribava l'hora de lliurar la remolatxa l'organització era un desastre: es feien cues llarguíssimes, s'havien de passar nits al ras i es perdien un munt de jornals.

D'altra banda, l'anomenat problema del blat -del preu del blat- es va convertir en la principal preocupació dels pagesos de les comarques meridionals del Ponent català, principalment durant l'etapa republicana.

Es tractava d'un vell problema estructural, tant des del punt de vista de la producció com del mercat, al qual els primers governs republicans no van saber fer front amb eficàcia.

A les comarques lleidatanes, la protesta pagesa va ser dirigida pels sindicats cooperativistes agrupats, majoritàriament, en la Unió de Sindicats Agrícoles de Catalunya (USA), i en què jugava un paper destacat Ramon Vidal, més conegut com a Vidal de Montpalau, gerent del sindicat de Cervera i president de la Comissió Cerealista de la USA. Si tenim en consideració, d'una banda, que el descontentament dels sectors bladers d'arreu d'Espanya va ser hàbilment utilitzat per la dreta política contra la coalició republicano-socialista, amb campanyes tant dures com sovint injustes i, de l'altra, els repetits intents d'alguns dirigent del Sindicat de Cervera per intervenir en la vida política, sempre en una direcció diferent als interessos d'ERC, així com les campanyes de la dreta local, singularment *El Correo*, no pot sorprendre que el partit republicà veiés en les campanyes dels sindicats lleidatans una política al servei de la dreta política; de fet, penso que van incidir decisivament a erosionar els suports que el nou règim havia tingut entre la pagesia i, en definitiva, en els resultats electorals de novembre de 1933 (BARRULL, 1986: 321-330).

El punt àlgid de la mobilització pagesa contra la política cerealista del govern republicà va coincidir amb la convocatòria d'una assemblea al Teatre del Camps Elis de Lleida, el diumenge 5 de març de 1933. La convocatòria, en nom de la USA, la van fer nou sindicats lleidatans i la Federació Catòlica Agrària de Lleida. L'organització, va anar a càrrec dels dos sindicats de Lleida: l'Agrícola pràctica i el catòlic. L'assemblea va ser un èxit, hom va parlar més de 10.000 pagesos que van omplir els Camps i es van aprovar unes conclusions que constituïrien en una mena de programa mínim per a la defensa de la producció cerealista.

Durant la campanya de 1934, el socialista Joan Comorera, conseller d'Agricultura, va saber reconduir, amb força èxit, el problema del blat. En realitat, Comorera es va limitar a aplicar amb serietat i rigor la normativa del ministre Cirilo del Rio. L'actitud de Comorera, alhora que era aplaudida pels sindicats agrícoles catalans, era durament criticada pels bladers i traficants castellans que la presenten com un element més d'allò que en deien el *separatismo catalán*. Sorprenentment, si es vol, però donant una àmplia mostra d'independència, *Lo Rampill*, va sortir en defensa de la política cerealista del governa català: "La generalitat -afirmava- prenent aquesta mesura sols vol defensar el preu dels blats cata-

lans i de retop, els de les altres regions. De manera que no hi ha motiu perquè els nostres germans els pagesos d'Aragó i Castella, se sentin perjudicats i protestin. Encara que és molt possible que els que protesten no siguin pagesos, sinó comerciants i acaparadors”²⁰.

Després dels Fets d'Octubre de 1934, l'autoritat militar va revocar la normativa catalana sobre el mercat blader, ignorant que no feia sinó aplicar la normativa general i donant per bona l'argumentació anticatalana del bladers castellans, interessats a mantenir el mercat sota un aparent desgavell que els beneficiava. *Lo Rampill*, torna a insistir: “Han estat derogades totes les restriccions a l'entrada de blats i farines en territori català, imposades per la Generalitat. Els preus han baixat immediatament. És ben tristes que les regions productores no hagin sabut defensar els interessos de llurs pagesos amb l'energia que es van defensar els pagesos catalans que en aquest cas, lligaven perfectament amb els de tot Espanya”²¹.

La ciutat d'esquena, d'esquena a la ciutat

Un altre dels eixos de la defensa dels interessos de la classe pagesa, i en aquest cas m'estic referint estrictament a la pagesia que treballava la terra, era l'actitud davant les classes ciutadanes i, més concretament, davant els qui governaven la ciutat de Lleida. Defensa que traduïa una profunda incomprensió de la recent evolució de la ciutat. Si *fer el pagès*, era una expressió despectiva per part dels senyors i menestrals, entre els pagesos s'havia anat generant una actitud de ressentiment contra les classes urbanes que els menystenien.

Com a mínim, això podria deduir-se d'alguns articles publicats a *Lo Rampill*, un periòdic, no ho oblidem destinat a la pagesia, i que va acumular un seguit de greuges. “Amb tants anys com porten la direcció de la ciutat les classes senyores, -afirmava el 1925- aquesta és l'hora en que may s'ha pensat en donar instrucció professional a la classe pagesa que es el nervi de Lleida”, de la mateixa manera que es pensa en els carrers de la ciutat però no amb els camins de l'horta²².

L'abandó dels camins és un dels temes recurrents. “Es veu -afirmava- que seguirà igual mentre no puji un alcalde que meni terra a les collades, i surtin regidors que vagin a plassa a les tres del matí. Està vist i provat que la gent de carrera i els comerciants prenen a la pagesia per cap de turc”²³. Val a dir, que en termes generals les millores que s'estaven fent a la ciutat sempre eren interpretades en clau de greuge, però, també, amb un cert despit, ja que s'entien com

20. *Lo Rampill*, núm. 199, 9 setembre 1934.

21. *Lo Rampill*, núm. 201, 11 novembre 1934.

22. *Lo Rampill*, núm. 89, 26 abril 1925.

23. *Lo Rampill*, núm. 12 març 1922.

el fruit de les ganes de presumir i aparentar de les classes urbanes. Es denuncia que Lleida s'estava convertint en una gran ciutat, però endeutada fins al coll i amb impostos de tota mena. Les autoritats lleidatanes, es concloïa, farien molt bé de no oblidar el caràcter pagès de la ciutat²⁴.

L'oposició entre aquest caràcter, que, d'altra banda, *Lo Rampill* no es molestava a definir, i el nou rumb que poc a poc s'estava imprimint a la ciutat, s'acabava traduint en la negació de qualsevol mesura de canvi i de progrés. Una bona mostra d'això va ser la campanya contra el nou Mercat del Pla, construït sota el mandat del republicà Humbert Torres. Es criticava tant la construcció del mercat, com la suspensió de les tradicionals parades, algunes a la via pública, als voltants de la catedral principalment, d'altres a les entrades de les cases de les mateixos pagesos. El nou sistema de mercats, sense cap mena de dubte generava alguns problemes i inconvenients, però l'antic era contradictori amb el creixement de la ciutat i la seva urbanització. *Lo Rampill*, tanmateix, no es va estar de qualificar als que havien pres aquella mesura de "gent despòtica i somera"²⁵.

Ocupar-se de les coses del cel

S'ha afirmat que allò que definia un sindicat catòlic, era la presència del consiliari i la fidelitat a les consignes i mandats que emanessin de la jerarquia eclesiàstica (CASTILLO, 1979: 26 i 255-257). El sindicat lleidatà complia amb totes dues condicions, si bé la segona es podria dir que es donava per suposat. Per contra, la presència del consiliari era important, tant a les Juntes Generals a què no només assistia sinó que també hi prenia part molt activa; com, ja ho he indicat més amunt, com al periòdic, del que era, sembla ser, el principal redactor. Justament, en una d'aquestes juntes, la de setembre de 1921, el consiliari exhortava que si bé el sindicat era de pagesos i per tant s'havia d'ocupar de les coses de la terra, també era catòlic "i per lo tan és convenient que els socis procuren fer alguna cosa per aquest cantó". En tot cas, *Lo Rampill*, procurava fer-ho, ja que una bona part de l'espai el dedicava a temes relacionats amb la doctrina catòlica o amb la formació moral dels lectors.

El punt de partida, d'altra banda cosa ben habitual en el món catòlic de l'època, era la constatació de la maldat de la societat moderna. "mai segurament com en los nostres dies, -s'afirmava en plena Dictadura- amb aquesta difusió i propagació de la premsa impia, amb la llibertat de que disfruta l'error i'l mal, pera propagarse, n'habien correput tants pel món, de falsos profetes, de llops devoradors de les ànimes, vestits, això si amb pells d'ovelles"²⁶.

24. *Lo Rampill*, núm. 95, 18 octubre 1925.

25. "Pel rogle". *Lo Rampill*, núm. 2, 12 setembre 1920.

26. "L'Evangeli de cada diumenge". *Lo Rampill*, núm. 106, 11 juliol 1926.

Naturalment que no podia faltar, tant si tenim en consideració el caràcter del periòdic com l'imaginari en què aquest es movia, l'elogi de la classe pagesa. "los pagesos són la classe més neta de vicis perquè la seua vida és certament dura i no els queda temps ni vagar per a fer dolenteries"²⁷. Tanmateix i malgrat aquesta asseveració, *Lo Rampill*, dedicava mola atenció a combatre alguns dels vicis que malmeten la sana naturalesa de la pagesia.

Un dels majors esforços anaven dirigits a combatre el joc. Dues pedregades, deia *Lo Rampill*, abaten la pagesia: la que porten les tempestes i el jugar a cartes. Les múltiples vegades que s'ocupaven d'aquesta qüestió pot fer pensar que el joc era un costum prou estès entre la pagesia lleidatana. Es denunciava l'existència de cases de jocs i la presència de jugadors professionals.

S'afirmava que el problema del joc era més una cosa dels pagesos dels pobles que no pas de l'horta de Lleida i es denunciava que una part important de la responsabilitat és d'aquells que els pagesos anomenen *senyors*: gent de carrera, propietaris, comerciants, directores de la política i dels negocis.

Davant d'aquest tema, *Lo Rampill*, argumentava des de dues perspectives. D'una banda, i val adir que l'argument no deixa de ser sorprenent, afirmava que a les cases de joc, principalment per part dels professionals, es feien trampes, i que per tant ningú no hi pot guanyar. De l'altra, molt més coherent amb l'ideari del periòdic, reclamava al govern que prengué mesures, ja que els jugadors "no són dignes de tenir llibertat per a perdre's", així com reclamava que siguin limitats els drets polítics dels jugadors²⁸.

L'altre gran tema era el carnestoltes. El periòdic del sindicat no deixa passar mai l'ocasió per arremetre contra aquests dies de gresca i disbauxa. Sovint en forma de diàlegs entre *Rampill* i *Nasdor*. Com quan el primer amonestava el segon amb un "calla, home calla: no més té vui dir una cosa: si aquestos balls són com cal, perquè no hi vols deixar anar a la Maria, a ta filla". *Nasdor* acaba-valla reconeixent que "mentres hi hagi gent tant badoca que deixin anar les seues filles als balls de disfrassos, los homes també hi anirem"²⁹.

La dona, paradoxalment, era alhora la víctima -les noies "sempre rebran, deia *Nasdor*- i la causa del pecat. "Més lo que principalment ha de moure a les dones com cal a no anar pel món despullades -s'afirmava- és tenir la certesa més absoluta que és una falta greu de la que hauran de respondre d'enllà de la mort, quan sels demani compte de tot el mal que han causat exitant les males passions dels homes. Allavors no hi vadrà dir que era moda i tothom la seguia"³⁰.

27. *Lo Rampill*, núm. 54, 25 febrer 1923.

28. "Les dues pedregades". *Lo Rampill*, núm. 8, 12 desembre 1920; "De la Festa Major". Ibid, núm. 17, 8 maig 1921; "Lo joc". Ibid, núm. 35, 12 desembre 1922; núm. 83, 14 desembre 1924.

29. "Carnaval". *Lo Rampill*, núm. 85, 15 febrer 1925.

30. *Lo Rampill*, núm. 115, 24 abril 1927; l'articulista assegurava que "aquesta manera de vestir tan reporca -perdó pel terme, però parlant d'aqueix tema no cal mirar prim- l'han introduïda com sempre les classes senyores".

Com no podia ser d'altra manera, la crítica contra el carnaval anava seguida d'una crida a favor d'aprofitar la quaresma. Es recomanava als socis del sindicat, tot recordant-los que es deia catòlic, la conveniència d'anar als sermons i els diumenges a missa major, així com fer algunes penitències, per un sentit de justícia ja que tota falta i pecat té el seu càstig. D'altra banda, la penitència no deixava de ser presentada com un saludable exercici d'higiene: "així, poso per cas, si durant aquesta Cuaresma mos deixesem de anar al ball, o sortir de nit, no sols no hi perdriam res, sinó que la nostra salut encara hi sortiria guanyant"³¹.

Contra el molt estès costum de blasfemar, "la satisfacció més bretol, més vulgar e impotent que l'home es pugui pendre"³² o sobre la necessitat de complir amb el precepte de la missa dominical, "són tan pocs els que hi van, -s'assegurava referint-se als sempre enfeïnats pagesos- que generalment es pot dir que no s'hi va"³³, eren alguns dels altres temes més recurrents.

Curiosament, el sindicat catòlic, va emprendre una campanya, val a dir que sense massa èxit, per popularitzar entre els pagesos la festa de Sant Isidre. Durant els anys de la República, s'organitzava una excursió a alguna de les poblacions veïnes que tenien sindicats agrícoles: Cervera o les Borges Blanques.

La defensa d'una festa que no formava part del calendari tradicional lleidatà, passava per l'exaltació que representava de "la dignitat de classe pagesa"; el món, deia, *Lo Rampill*, reserva als pagesos el lloc més humil dins les classes socials, però l'Església en canonitzar Sant Isidre "afirma que un pobre pagès pot arribar amunt, molt més amunt que aquells a quin el món té per grans"³⁴.

L'instrument de regeneració moral proposat per *Lo Rampill*, era, molt d'acord amb les tendències del catolicisme de l'època, els exercicis espirituals. I així, el periòdic emprèn, amb articles, notes i anuncis a favor de la seva pràctica. La Federació Catòlica Agrària de Lleida va promoure distintes tandes d'exercicis destinades especialment als pagesos. Això, es deia, era la seva feina principal i bàsica ja que només "amb homes que tinguin ben endins de l'ànima l'idea de germanor, podem fer sindicats dignes d'aquest nom"³⁵.

Fer ploure, si Déu vol

La mentalitat estrictament conservadora de *Lo Rampill*, no es posava de manifest només en qüestions doctrinals, sinó també en la seva concepció de la religió i del paper de la divinitat, deixant poc marge per una versió racional del món i de la naturalesa.

31. "La cuaresma". *Lo Rampill*, núm. 71, 9 març 1924; "Cuaresma". Núm. 54, 25 febrer 1923.

32. "Cartells antiblasfems". *Lo Rampill*, núm. 133, 13 gener 1929.

33. *Lo Rampill*, núm. 142, 8 setembre 1929

34. *Lo Rampill*, núm. 127, 17 juny 1928.

35. "Lo primer de tot". *Lo Rampill*, núm. 109, 10 octubre 1926. íbd., núm. 110, 7 novembre 1926.

Això es feia ben evident en el tema de la meteorologia -les causes del *mal temps*- i de les rogatives, qüestions que el periòdic del sindicat es prenia molt seriosament.

Es partia d'una concepció estrictament providencialista del món; i així, que fes un temps o un altre, depenia de la voluntat de Déu. Si no plovia i es malmetien les collites, amenaçava *Lo Rampill*, era perquè "fem enfador molt a *Nostramo*". "Que nosaltres -raonava *Rampill* a *Nasdor*- que tot hu esperem del cel hauriem de ser més bons, mos hauriem de portar més bé que tots los altres, i si val a dir la veritat, no sols no som més bons que'ls demés, sinó que..."³⁶.

Si enviar la desitjada pluja o evitar les temudes pedregades, depèn directament de la voluntat divina, no hi altre remei que demanar a Déu tingui a bé concedir aquests favors i que no tingui massa en compte les culpes dels pobres pagesos. Si més no, afirmava *Lo Rampill* barrejant la teologia amb el practicisme més elemental: "Home, no perdriem res en provar-se". Fins a l'època de la Segona República, la pràctica de les rogatives per a demanar la pluja no eren estranyes a Lleida Tanmateix la seva eficàcia requeria, com a mínim dues condicions: d'una banda, "s'havia de començar per una mica més de bondat", de l'altra les rogatives no eren només cosa de capellans, sinó, sobretot, dels pagesos que són els que més necessiten l'aigua³⁷.

Lo Rampill, arremetia contra aquells que afirmen que "això de les rogatives són cansons, el que fa falta són canals"; "comentari imbecil -afirmava- perquè amb la horta creuada de sequies i brassals, enguany s'han perdut algunes collites i una col·lecció de pessetes. Més als savis tot els falta menys paraules, i ara diuen que el que fa falta són embalsos", ara bé, continuava l'articulista, "faran embalsos, més els embalsos embalsen l'aigua que cau del cel", però no per això "callaran els savis, que per això són savis per tenir sempre una ruqueria a punt"³⁸.

Tanmateix, amb les conseqüències de les pedregades no es defensava una posició tan radical, ja que si bé no es podien evitar que caiguessin, hom podia prevenir-se contra les seves conseqüències "assegurant les cullites contra la pedra"³⁹. *Lo Rampill* informava repetidament sobre les possibilitats que hi havia en aquest camp, però també es lamentava, repetidament, del que costava que els pagesos ho entenguessin⁴⁰.

La Federació Catòlico-Agrària de Lleida

El sindicat catòlic Agrari de Lleida formava part de la federació Catòlica Agrària de Lleida. Aquesta, l'última de les catalanes a fer-ho, es va constituir, molt

36. "Del temps". *Lo Rampill*, núm. 54, 25 febrer 1923; "De la pedregada". *Ibid.*, núm. 76, 8 juny 1924.

37. "De la sequera". *Lo Rampill*, núm. 78, 10 agost 1924; *ibid.*, núm. 136, 14 abril 1929.

38. *Lo Rampill*, núm. 130, 7 octubre 1928.

39. "De la pedregada". *Lo Rampill*, núm. 93, 26 juliol 1925.

40. *Lo Rampill*, núm. 76, 8 juny 1924.

probablement, a la tardor de 1918, és dir, per les mateixes dates que ho feia el sindicat de Lleida.

Malgrat tot, l'any d'expansió de la nova federació va ser el següent, el 1919. Al llarg de tot aquell any, es van fer a diferents pobles lleidatans actes de propaganda destinats a fomentar la creació de sindicats agraris catòlics o a reforçar-los o reorientar-los allí on ja existien; entre els propagandistes lleidatans, d'aquella campanya el més actiu era José Mª Álvarez Pallás; d'altra banda, aquell estiu, va fer campanya per terres lleidatanes el dirigent de la Confederación Nacional Católico-Agraria, Antonio Monedero.

El mateix 1919, la reforma de les Cambres Agrícoles per part del govern, permetria a la nova federació menar una dura campanya, primer contra aquesta reforma⁴¹ i després electoral per tal de governar la nova Cambra Agrària Provincial. Les eleccions es van fer el diumenge 5 octubre i van representar un triomf de la candidatura de la federació⁴².

Els fruits de tots aquests esforços, a llarg termini, apareixen com a força moderats, tot i que el resultat va ser la consolidació de la federació lleidatana. La federació convocava, val a dir que amb certa irregularitat, unes assemblees generals. La primera de què tenim notícia és la que es va fer a Balaguer el 1924 i que era la cinquena i la darrera la de 1933 a les Borges Blanques. De l'única que tenim la relació dels sindicats assistents és la de 1928, que es va fer a la seu de la Lliga Catòlica de Lleida, i a la qual van assistir 15 sindicats. De totes maneres, i a partir de diferents fonts, podem pensar que la Federació Catòlica Agrària de Lleida va arribar a aplegar una quarantena de sindicats, encara que potser no tots van arribar a estar federats al mateix temps.

El febrer de 1930, la federació catòlica lleidatana va prendre part en la constitució de la Unió de Sindicats i Pagesos de Catalunya, de què formaven part més de vuitanta sindicats. Un any més tard, proclamada ja la república, es constituïria la USA, la qual va acabar aglutinant la immensa majoria dels sindicats agrícoles lleidatans (BARRULL, 1986: 157-160), de manera que el sindicalisme agrari catòlic, va quedar relativament aïllat. Un bon exemple, de les limitacions del model catòlic, el presentava el Sindicat de Cervera. El seu origen era en els rengles catòlics⁴³, però poc a poc, va anar prenent un to cada cop més neutre i independent, de manera que durant els seus anys d'esplendor, i molt singularment durant els anys republicans, de cap manera se'l podia considerar un sindicat catòlic.

41. "Les Cambres Agrícoles y la Federació Catòlic-Agraria de Lleida". *El Diario de Lérida*, núm. 12008, 28 setembre 1919, p. 2.

42. Anton Segarra Serret (Verdú); Jaume Reñe Santamaria (Bellví); Camil Cava Balcells (Balaguer); Vicens del Castillo García (Lleida); Francesc Roca Lacosta (Serós); Modest Reñe Melcior (Lleida); Francesc Mases Andalé (Borges d'Urgell [Blaques], Felip de Gomar de Veciana (Lleida); "Les Cambres Agrícoles y la Federació Catòlic-Agraria de Lleida". *El Diario de Lérida*, núm. 12008, 28 setembre 1919, p. 2.

43. "Inauguració d'un sindicat". *El Diario de Lérida*, núm. 11379, 22 febrer 1919, p. 1.

El trajecte històric tant del Sindicat Catòlic Agrari de Lleida com el de la Federació es va veure truncat per la Guerra Civil, tot i que el 1942 el sindicat lleidatà es va fusionar amb el Sindicat Agropecuari per crear la Cooperativa del Campo de Lérida y Comarca (VICEDO, 1997: 173). Es molt possible que un procés semblant experimentessin alguns dels altres sindicats de l'antiga Federació Catòlica Agrària de Lleida.

Relació de sindicats de la federació Agrícola de Lleida

Sindicats	Any de constitució	Nombre de socis	
		1923	1933
Agramunt	1917	180	475
Aitona	1912	111	220
Alamús	1918	44	—
Albatàrrec	1919	—2	6
Alcarràs	1918	287	184
*Alguaire	1920	60	40
Anglesola	—	—	—
ElsArcs (Bellvís)	—	—	—
Artesa de Lleida	1917	130	—
Balaguer	—	—	—
Bellvei (Torrefeta)	1920	20	20
Bellvís	1920	65	—
*Borges Blanques	1916	370	410
*Castellò de Farfanya	1920	30	40
Ciutadilla	1918	52	—
Cubells	1915	33	—
La Floresta	1918	30	36
Foradada	1916	64	—
La Granadella	1920	60	139
*La Granja d'Escarp	1908	37	115
*Lleida	1918	40	278
Menàrguens	1919	—	83
Montclar (Donzell)	1920	20	—
Montgai (Butsènit)	1918	93	57
Montoliu	1919	55	—
*Nalec	1920	25	—
Puiggròs	1919	45	23
Puigverd de Lleida	1919	50	—
Rosselló	1918	127	85
Sarroca	1906	115	—
Seròs	1918	50	342
Sodanell	1919	40	92
El Soleràs	1919	—	150
Tàrrega	1920	115	92
Torres de Segre	1920	46	53
Verdú	1921	50	189

*Assistents a l'assemblea general de 1928

FONT: Ministerio de Fomento. Dirección General de Agricultura y Montes (1923). *Memoria estadística de las entidades agrícolas y pecuarias en 1° de abril de 1923*. Madrid; Ministerio de Agricultura (1934). *Censo estadístico de sindicatos agrícolas y comunidades de labradores*. Madrid.

Bibliografia

- BARRULL PELEGRÍ, Jaume (1986). *Les comarques de Lleida durant la Segona República (1930-1936)*. Barcelona: L'Avenç.
- (1993). “L’horta de Lleida: una aproximació històrica”. Dins: *L’horta de Lleida*. Lleida: Ateneu Popular de Ponent, p. 11-24.
- (2004). “Classe obrera i catolicisme social a la Lleida de la Restauració”. Dins: *Josep Fontana. Història i projecte social. Reconeixement a una trajectòria*. Barcelona: Crítica, p. 1316-1330.
- CASANOVAS PRAT, Josep (1998). “La mancomunitat de Catalunya i el foment del sindicalisme agrari (1919-1923)”. Dins: Barrull, J.; Busqueta, J.J.; Vicedo, E. (eds.). *Solidaritats pageses, sindicalisme i cooperativisme*. Lleida: Institut d’Estudis Ilerdencs, p. 395-415.
- CASTILLO, Juan José (1976). “Notas sobre los orígenes y primeros años de la CNCA. (Contribución a un planteamiento básico para el análisis del catolicismo social en España)”. Dins: *La cuestión agraria en la España contemporánea* Madrid: Edicusa, p. 201-285.
- (1979). *Propietarios muy pobres. Sobre la subordinación política del pequeño campesino en España. (La Confederación Nacional Católico-Agraria, 1917-1942)*. Madrid: Ministerio de Agricultura.
- CUENCA TORIBIO, José M. (2003). *Catolicismo social y político en la España contemporánea (1870-2000)*. Madrid: Unión Editorial.
- CUESTA BUSTILLO, Josefina (1978). *Sindicalismo Católico Agrario en España (1917-1919)*. Madrid: Narcea.
- GIRALT, Emili (1978). “L’agricultura i el món rural entre el 1900 i el 1936”. Dins: *Història de Catalunya*. Vol. 6, Barcelona: Salvat, p.14-29.
- HERMIDA REVILLAS, Carlos (1982). “Trigueros contra industriales. La crisis del sistema político de la Restauración (1914-1923)”. *Historia 16*, núm. 70, p. 35-39.
- JOSA, Antoni (1999). *Història de la Sucrera de Menàrguens*. Menàrguens.
- MAYAYO ARTAL, Andreu (1995). *De pagesos a ciutadans. Cent anys de sindicalisme i cooperativisme agraris a Catalunya 1893-1994*. Catarroja: Afers.
- RAMON MUÑOZ, Josep M (1999). *El sindicalisme agrari a la Segarra (1890-1936)*. Lleida: Pagès editors.
- VICEDO RIUS, Enric (1997). *Pagesos i hortolans. El desenvolupament de l’horta de Lleida abans de la fruita (1716-1950)*. Lleida: Ajuntament de Lleida.